

באר יעקב

שיעורי הגאון האדיר
רבי יעקב גרינוולד שליט"א

פרשת יתרו תשפ"א

יו"ל ע"י
מכון טעם התורה

לתרומות והנצחות
הערות והארות
ניתן לפנות למייל
taamhatoreh@gmail.com

עיצוב ועימוד
נ.א. 0533153305

פרשת יתרו

'תשבתו' בתוך ימי הפסח

הטעם שהוצרכו ללמוד מצפרדעים אף שהיה בפרסהיא * מח' הראשונים אם מותר למסור נפש כשאינו מחויב * דעת התרוה"ד שלא שייך בזה ספק נפשות להקל * אם מחויב למסור נפש על ספק אשת איש * אם מחויב למסור נפש שלא לבא על פנויה * בשעת השמד כשהמאנס מכוון להנאת עצמו * חילוק בין להתיר ליהרג משום ספק ללחייב ליהרג משום ספק * חילוק בין ספק איסור לספק קידוש השם

אך כיום הראשון תשבתו שאור מבתים (שמות יב, טו)

ש'ראשון' הכונה לערב החג, ואם כן מניין לנו מקור לומר שהמצוה הוא גם בתוך ימי הפסח*.

אולם הנודע ביהודה דוחה את דבריו, וכתב: 'מעולם לא נסתפק אדם בזה, דעשה זו שייכא כל הפסח'. וכן הוא פשוט הדברים, וכן מבואר מתוך דברי השאגת אריה (סי' פב)², וכן מפורש במנחת

מח' הרב השוא"ל והנודע ביהודה
אם יש תשבתו בתוך ימי הפסח

בשנו"ת נודע ביהודה (א"ח מהדו"ת סי' ס)
צידד הרב השוא"ל (רבי וואלף
באסקעוויץ, בנו של המחצית השקל) לומר,
שמצות תשבתו שייכת רק בערב הפסח,
ולא בתוך ימי הפסח. והוכיח כן מלשון
הכתוב 'אך ביום הראשון תשבתו שאור
מבתים', וחז"ל (פסחים ה.) פירשו

א. עוד כתב הרב השוא"ל להוכיח כדבריו, שאין מצות תשבתו בתוך ימי הפסח, מזה שפסק הרמב"ם (הל' חמץ פ"א ה"ג) שלוקים על כל יראה, ואם יש בפסח מצות תשבתו, לא היה לוקה על כל יראה, מאחר שלא זה ניתק לעשה דתשבתו. עיין שם, ומה שדחה הנודע ביהודה שם את דבריו. ובאמת בדברי הגמ' (פסחים צה.) מפורש יוצא, שכל יראה הוא לאו הניתק לעשה דתשבתו, ומזה מוכח כדברי הנודע ביהודה, שתשבתו נוהג גם בפסח, וכן כתב הנודע ביהודה עצמו (מהדו"ק א"ח סי' ס). ואף שהיה אפשר לדחות ששם מדובר לענין ערב פסח, וכדעת הסוברים שכל יראה נוהג מערב פסח (ראה להלן הערה ג), מכל מקום בדברי התוס' (פסחים נט: ד"ה רב אשי) מפורש שכל יראה גם בתוך ימי הפסח היא לאו הניתק לעשה. **ב.** מזה שהאריך שם לבאר את טעמו של הרמב"ם (הנ"ל הערה א) שאין לוקין על כל יראה, ולמה לא נחשב ללאו הניתק לעשה, מוכח שסובר שעשה דתשבתו אכן נוהג בפסח.

חינוך (מצוה ט אות ב) שכן הוא הסכמת האחרונים.

המקור למצות תשביתו

בתוך ימי הפסח

ואף שבפסוק מפורש רק 'ביום הראשון', כבר כתב הנודע ביהודה במקום אחר (מהדו"ק או"ח סי' כ), שלומדים 'שאור' דתשביתו מ'שאור' דבל יראה, שכשם שאיסורו כל יראה הוא בתוך הפסח, שהרי נאמר בו 'שבעת ימים'², גם מצות תשביתו נוהג בתוך הפסח.

מקור אחר לזה שמצות תשביתו נוהג גם בתוך ימי הפסח כתבו כמה אחרונים (הגהות רבי בצלאל הכהן על הנודע ביהודה מהדו"ק שם; מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה ט אות ב), שכן מתפרש מתוך לשון הכתוב, 'אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם, כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי'. ואף שבפשטות בסוף הפסוק מדובר על כרת על אכילת חמץ, שזה נוהג

בכל שבעת הימים, מכל מקום יש לומר שסוף הפסוק 'מיום הראשון עד יום השביעי' מוסב גם על תחילת הפסוק, על עשה דתשביתו¹, ולכן אף ש'ביום הראשון' הכונה לערב פסח, מכל מקום מפורש בהמשך הפסוק שגם בפסח עצמו יש מצות השבתה².

שריפת חמץ ביום טוב

בהעמק דבר (הגהות הרחב דבר, כאן) הביא כפירוש הנ"ל משמו של רבי בצלאל הכהן, ש'מיום הראשון עד יום השבעי' מוסב גם על תשביתו. וכתב שרבי בצלאל פירש לפי זה מה שנכתב בפסוק זה 'הראשון' ו'השבעי' חסרים, שהכתוב בא ללמדנו, שאף על פי שיש מצות השבתה בכל ימי החג, מכל מקום ביום הראשון והשביעי אסור לשרוף משום מלאכת הבערה ביום טוב, ולכן כתוב מיד בפסוק שאחר זה (טז): 'וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש', שזה נתינת הטעם למה אסור לשרוף בראשון ובשביעי.

ג. בלאו דבל יראה ובל ימצא יש לעיין להיפוך, ששם מפורש בפסוק רק 'שבעת ימים' של פסח, ויש לדון האם גם מערב פסח בחצות מוזהר על כל יראה. דעת הנודע ביהודה (או"ח מהדו"ק סי' כ) שגם בערב פסח מחצות יש איסור זה, עיין שם שהאריך בזה. אך דעת הראב"ד (הל' חמץ ומצה פ"ג ה"ח) שאין איסור כל יראה רק מהלילה. וראה עוד מגן אברהם (סי' תמג ס"ק א), ואכמ"ל.

ד. ראה במהר"ם שיק (שם) שרצה לתלות הענין במחלוקת התנאים (ראה שבת לב; בבא מציעא צה; ועוד) אם מקרא נדרש לפניו ולפני פניו או רק לפניו. שאם נדרש גם לפני פניו אם כן ביום הראשון עד יום השבעי מוסב גם על תשביתו, ואם נדרש רק לפניו מוסב רק על אכילת חמץ ולא על תשביתו.

ה. או שמא יש לומר, שאין צריך גילוי מיוחד שמצות תשביתו נוהג בפסח, שזה נלמד בקל וחומר מערב פסח, שאם ערב פסח מצווה להשבית את החמץ, בעצם הפסח על אחת כמה וכמה. וכן כתבו

הברוך טעם (בהגהות על הנודע ביהודה מהדו"ק סי' כ) והמהר"ם שיק (שם).

מצד שהותרה הבערה שלא לצורך, אלא מצד שעל מצות תשבתו ועל לאו דבל יראה עובר בכל רגע ורגע, ולכן היה דוחה את העשה ולא תעשה של יום טוב שאינו אלא בשעת מעשה¹. ולכן גם לרש"י, אם אפשר לתת את החמץ לגוי או לבהמה, ודאי אסור לשרוף ביום טוב, ולכן גם לרש"י מובן הרמז בזה שראשן ושבעי נכתבו חסרים.

ראיה מדברי הרמב"ם שבמרכים

ע"ב בדיקת חמץ בפסח

הנודע ביהודה כתב להוכיח כדבריו שתשבתו נוהג גם בימי הפסח, ממה שמפורש ברמב"ם (הל' חמץ פ"ג ה"ו) שמבכרים על בדיקת חמץ גם בתוך ימי הפסח, וז"ל: 'כשבודק החמץ בלילי ארבעה עשר או ביום ארבעה עשר או בתוך הרגל, מברך קודם שיתחיל לבדוק ברוך וכו' אשר קדשנו וכו' על ביעור חמץ', עכ"ל הרמב"ם². והרי חז"ל לא תיקנו ברכות על שמירת לא תעשה, כגון על איסור אבר מן החי ונבילות וטריפות, שאין ברכה על זה שנמנע מלאוכלם, כמבואר בראשונים (רא"ש פסחים פ"א ס"י יב; ר"ן על הרי"ף כתובות ב.). ואם כדברי הרב השואל שאין מצות השבתה בחג, מדוע כתב הרמב"ם שמברך על בדיקת חמץ

ואף שמפשטות דברי הגמ' (פסחים ה:): משמע שדבר זה – אם שריפת חמץ דוחה יום טוב – במחלוקת היא שנויה, שנחלקו בית שמאי ובית הלל (ביצה יב.) אם אומרים 'מתוך שהותרה מלאכה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש'. ורק לרבי עקיבא הסובר כבית שמאי שאין אומרים 'מתוך' אסור לשרוף חמץ ביום טוב. ולפי זה מאחר שקיימא לן (טור ושו"ע או"ח סי' תקיח סעי' א) כבית הלל שאומרים 'מתוך' אם כן לכאורה היה מותר לשרוף חמץ ביום טוב. אמנם כבר כתב המהר"ם חלאווה (פסחים ו.י)¹, שאין כוונת הגמ' שרק לבית שמאי אסור לשרוף חמץ ביום טוב, אלא הכונה להוכיח שאין אומרים 'מתוך' במקום שאין צורך כלל, ושריפה לצורך מצוה אינו נחשב לצורך היום, ולא הותר ביום טוב לכולי עלמא.

ההעמק דבר מוסיף עוד, שאף שמדברי רש"י (פסחים ו.י ד"ה כופה) משמע ששורפין חמץ ביום טוב, שכתב על מה שמבואר בגמ' (שם) 'המוצא חמץ בביתו יום טוב כופה עליו כלי', שאינו עובר על כל יראה מאחר שביטלו מערב פסח, מוכח מזה שאם לא היה מבטלו מערב יום טוב היו שורפין אותו ביום טוב כדי שלא לעבור משום כל יראה. מכל מקום אין זה

1. וכעין זה כתבו הכסף משנה (הל' חמץ פ"ג ה"ח) ובמגן אברהם (סי' תמו ס"ק ב), עיין שם.

2. ההעמק דבר שם הוסיף על זה: 'ויש לי ראייה לזה מפירוש רש"י בבא מציעא (לב), ואין כאן מקומו'. וכוונתו צריך ביאור.

ח. מדברי הרמב"ם אלו מבואר, שעל כל פנים על ביעור אחר הפסח ודאי אינו מברך, ואף שגם אחר הפסח מחויב בביעור אם עבר עליו הפסח כמבואר ברמב"ם (שם ה"ח), מכל מקום אינו מברך עליו. ובטעם הדבר

בתוך החג, שאם על האזהרה של בל יראה ובל ימצא, הרי זו מניעת איסור בלבד שכאמור אין מברכים עליה. ועל כרחק שיש מצות תשבתו גם בתוך החג, ולכן מברך.

שוב כתב הרב השואל (נודע ביהודה שם סי' סא) לבאר מה שחייב ברכה בתוך החג להרמב"ם, אף שאין מצות תשבתו בחג, שהוא משום שיש מצוה מדרבנן לבדוק בתוך החג, וגם על מצוות דרבנן יש ברכה. וכן משמע בדרך פקודין (מצות עשה ט חלק הדיבור אות ד) שהברכה בתוך ימי הפסח הוא מחמת המצוה דרבנן. אך הנודע ביהודה דוחה סברא זו, שאם אין תשבתו מן התורה בתוך החג, לא היה שייך ברכה, וחכמים גם לא היו מתקנים ברכה, מאחר שהברכה הוא על הביעור ולא על הבדיקה, ועל הביעור הרי הוא מחויב מצד בל יראה, ולכן אין צריך תקנה בפני עצמה.

ואף שגם מי שביטל החמץ לפני זמן איסורו חייב לבדוק בברכה (מגן אברהם סי' תמו ס"ק א), אף שמן התורה אין עליו חיוב כלל לבערו, מאחר שמדרבנן חייב לבערו. כתב הנודע ביהודה לחלק, שדווקא שם, מאחר שאם לא אינו מבטל

יש מצות עשה דתשבתו מן התורה, כיון שתיקנו רבנן שלא די בביטול, אם כן נשאר כאן מצות תשבתו מדרבנן, ולכן מברך על זה כמו על שאר מצוות דרבנן. אבל בתוך ימי הפסח לדעת השואל, שמן התורה לא שייך כלל תשבתו, גם מצוה דרבנן לא שייך בזה מצד תשבתו, ולכן לא היה לו לברך.

ישוב שי' רש"י ע"פ הרב השואל

שרק בתוך פסח לוקין על בל יראה

האדר"ת בספרו חשבונות של מצוה (מצוה ט) כתב על פי דברי הרב

השואל, שחידש שאין מצות תשבתו נוהג אלא בערב פסח, שלפי זה אפשר ליישב את דברי רש"י בפסחים (סג.), שכתב על מה שמבואר בסוף המשנה שם, שהשוחט את הפסח בתוך הפסח שלא לשם פסח אלא לשם שלמים על החמץ חייב משום לא תשחט על חמץ דם זבחי, כתב רש"י (ד"ה חייב): 'וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא מלקות נמי דשחיטה', עכ"ל. ויש לדייק שבתחילת המשנה כשמדובר בשוחט את הפסח לשמו בערב פסח, לא כתב רש"י 'בהדי לאו דבל יראה ובל ימצא'. וכבר העירו כן האחרונים (צל"ח שם; תוספות יום טוב פסחים פ"ה מ"ד)^ט.

כתב המגיד משנה (שם), שהרי אחר הפסח מותר לאכול חמץ, ואין הבדיקה אלא להבדיל בין חמץ זה שעבר עליו הפסח לחמץ אחר, לכן לא שייך לברך 'על ביעור חמץ', אבל בתוך הרגל שהוא מצווה שלא יראה שום חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך. וראה בכסף משנה (שם) שתמה על הרב המגיד, שעדיין שייך לברך על ביעור חמץ זה שהוא מבער עכשיו. לכן הוא מבאר באופן אחר, שהטעם שאין מברכים לאחר הפסח הוא, משום שאין אז שום איסור אפילו על חמץ שעבר עליו הפסח, ואינו אלא משום קנס. וכן ואין לומר שהטעם הוא משום שבערב פסח אינו עובר על בל יראה וכשיטת הראב"ד המובא למעלה

אולם המהר"ם שיק דוחה, שאין ראייה מדברי בעל הטורים, שיתכן שגם בתוך ימי הפסח יש מצות תשביתו, אלא ששונה מצות תשביתו של ערב פסח לתשביתו שבתוך ימי הפסח. שבערב פסח תשביתו הוא מצוה חיובית כמו כל מצות עשה, אבל בתוך ימי הפסח אינו חובה מצד עצמו, אלא תיקון לתקן הלאו דבל יראה, שלא ילקה על הלאו. ולזה נתכוון הבעל הטורים 'שאיין חובה אלא ביום הראשון', שבשאר הימים אינו מצד חובה אלא מצד תיקון. עכ"ד המהר"ם שיק.

ובעין זה כתב הפרי יצחק (ח"א סי' יז), שיש תשביתו גם בתוך ימי הפסח, אבל עיקר המצוה הוא בערב פסח. עיין שם שכתב שתשביתו בערב פסח, הוא כמו מילה ביום השמיני שאז הוא עיקר מצותו, ואם לא השבית ביום זה ביטל העשה, ואף שיש חיוב להשבית גם בשאר הימים, מכל מקום אין זה השלמה לעשה זה. עוד כתב שם לחלק, שבערב פסח עובר בכל רגע ורגע שאינו מבער, אבל בתוך ימי הפסח אין מתבטל העשה בכל רגע ורגע אלא עד שיעבור כל החג. וראה עוד בדברי יחזקאל (סי' י) מה שכתב בזה.

אך להנ"ל שמצות תשביתו שייך רק בערב פסח ולא בתוך ימי הפסח מיושב כוונת רש"י, שכן בערב פסח לא שייך לומר שלוקה על לא תשחט 'בהדי לאו דבל יראה', שכן על לאו דבל יראה אינו לוקה מאחר שהוא ניתק לעשה דתשביתו, ורק בתוך ימי הפסח שאין מצות תשביתו, אם כן בל יראה אינו ניתק לעשה, לכן שייך לומר שלוקה על לא תשחט 'בהדי לאו דבל יראה'. ע"כ תוכן דבריו של האדר"ת.

דעת המהר"ם שיק ופרי יצחק פסק בין תשביתו של ערב פסח לשל פסח

המהר"ם שיק (מצוה ט) מביא ממחלתו רבי אברהם פראגער, שמלשון הבעל הטורים (כאן) משמע כדעת הרב השואל שאין תשביתו נוהג בתוך ימי הפסח, שכתב: 'אך בגימטריא חובה, שאין חובה אלא ביום הראשון', עכ"ל. ומבאר כונתו, שאין מצות תשביתו נוהג כלל בימי הפסח, אלא בערב פסח. ולכאורה הכונה שאף שבפסוק עצמו מפורש 'ביום הראשון', מכל מקום היה אפשר ללמוד ממנו קל וחומר לתוך ימי הפסח, אבל מלשון הבעל הטורים שרק יום הראשון הוא חובה, משמע שבתוך ימי הפסח אין מצות תשביתו כלל.

(הערה ג), שכן דעת רש"י מפורש יוצא בכמה מקומות (פסחים ד. בין לר"מ; שם ו. ד"ה דאמר ר"א; בבא קמא ט: ד"ה ממש שעות) שבל יראה ובל ימצא נוהגים מערב פסח ממש שעות ולמעלה. וראה בצ"ח שם ובנדוע ביהודה (או"ח מהד"ק סי' כ) מה שכתב עוד בדעת רש"י בזה.

